

ד.א.ל.ח.ז.ר.

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

נושא השבוע: דיני ממונות (כו)

כז' ניסן תשפ"א 1369 (שנה כו')

ההפטרות: "ויספ עוד"
(שמואל ב ו')

פרשת שבוע – עֲשֵׂת מִבְרָכִין

ראש חודש אייר יחול אי"ה בימים שני ושלישי מולדו ביום שני בשעה 8:47 ו-6 חלקים

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וִירָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'" (ט, ו')

כל מצוה מכילה סודות וכוונות לאין שיעור, לפיכך מוטב לקיימן בפשטות והתמימות, משום שהקב"ה ציווה כך, כי אז ממילא תהיינה כלולות כל הכוונות במצווה, וזה שאמר משה לישראל: "זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו" עם כל גדולתכם ורום מדרגתכם, תעשו את המצוות רק משום "אשר ציווה ה'", ואז יקוים בכם "וירא אליכם כבוד ה'".

"וַיֵּשֶׁא אֶהָרָן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיִּרְדּוּ מַעֲשֵׂוֹת הַחֹטְאֹת וְהָעוֹלָה

וְהַשְׁלָמִים" (ט, כב)

אהרון ברך את העם בעמדו בגובהו של המזבח, ממנו השקיף על כל העם וברכם, וזה כדי לרמוז שהברכות באות מלמעלה ומן הקודש ועבודת הקודש. וכשהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים ליבם לאביהם שבשמים היו נושעים ומתברכים.

קל וחומר שיתרחקו מהגזל ומאיסורי ריבית שמונעים מהשפעת לרדת ואדרבא גורמים את ההיפך קרי למחסור ועניות ר"ל.

זהירות – איסור ריבית לפניך!

השקפת היהדות

מתוך חדרו של ה"חזון איש" נשמעה קריאת שבר: "אוי ואבוי! אוי ואבוי!", בני

הבית נזעקו בבהלה ושאלו מה קרה?

השיב הרב: "יהודי אלמוני לווה ממני סכום כסף לפני זמן רב, וכעת בא להשיב את ההלוואה. "ומה בכך?" התפלאו השומעים, ענה להם: "בטרם הספקתי למנות כמה כסף החזיר, פנה האיש לדרכו, ורק לאחר שעזב את הבית התברר לי כי החזיר סכום גדול מאשר לווה, ובכך גמל עמי רעה תחת טובה והכשילני בעוון לקיחת ריבית... אנא חוסו עלי ולכו לחפש את האיש".

יצאו בני הבית לחפש את האלמוני עד שמצאוהו, הובא האיש אל בית הרב ושם השיב לו הרב את יתרת כספו בשמחה רבה.

אנו שומרי התורה והמצוות אשר התורה היא נר לרגלינו ודאי שעוסקים אנו לפרנסתנו מתוך יושר ומתרחקים מכל שמץ של גזל ורמיה, אם כן כיצד זה קורה שכסף זה הופך להיות נגוע באיסורי ריבית?!

מכיוון שכל הכלכלה במדינה מבוססת על שיקול כלכלי של להרוויח ובקלות, וריבית זו "הדרך" להרבות את הכסף. לכן כל הלוואה, עסקה, קניה בתשלומים או פעולה חשבונית הנראית תמימה

ע"פ לוח "אור החיים" של אופק תל אביב * לא לדבר בתפילה * סוף זמן ק"ש לשבוע הבעלי"ט 8:51-8:46

יציאת שבת: 8:25

יציאת שבת: 7:38

כניסת שבת: 6:47

ופשוטה לכאורה עשויה להיות מרופדות בבעיות ריבית.

ואם היינו מודעים כי איסורי ריבית מקיפים תחומים כה רבים בחיינו ועד כמה חמור איסור זה עד כי המלווה עובר על חמישה איסורים והלווה על שלושה איסורים ואף המסייעים במתן ההלוואה, כעדים וערבים עוברים אף הם על איסור ריבית, ועוד נאמר על המלווה בריבית כאילו כפר ביציאת מצרים ובאלוקי ישראל, ומי הוא אשר רוצה להיקרא כופר בעיני הקב"ה ח"ו?! ואין מי שילמד עליו זכות בשמים!!! ומי בדורנו אינו זקוק לזכויות?

אם כן מה יעשה אדם על מנת להיזהר שלא להיכשל בעוון כה חמור זה? ילמד ההלכות הקשורות לעניין היטב ויתיעץ במידת הצורך עם רבו.

וידוע שאף "היתר עיסקא" אינו נוסחת פלאים לפטור את כל איסורי הריבית. ובדרך שאדם הולך מוליכים אותו ויזכה שהקב"ה מקור השפע והפרנסה ירבה כספו בהיתר, והנהוג ישכון בטח.

התפילין שהצילו רבבה

מעשה שהיה

דויד מילר, הוא איש עסקים חרדי אשר טס מעת לעת ברחבי

ארה"ב לפגישות עסקים. מלבד מזוודת העסקים שלו הוא מחזיק צמוד אליו

את תיק התפילין שלו עליו רקום באותיות זהב ר"ת של שמו.

דויד מקפיד לא להפסיד תפילה במניין ולקרוא קריאת שמע בזמנה.

יום אחד הוא היה אמור לטוס במטוס של חברת "יונייטד איירליינס" בטיסה 175 בבוקר לפגישה עסקית ממנה היה עתיד לקטוף סכום נכבד. שעתיים הפרידו בינו לבין העסקה, הוא המתין בטרמינל לזמן הטיסה וכשהגיעה העת הוא רץ בזריזות לכיוון המנהרה המובילה לכבש המטוס.

לפתע צלצל הפלאפון, הוא נעצר על הצג הופיע שמה של אשתו. "כן, רבקה", השיב והניח את תיק התפילין על כסא מתכת שניצב בסמוך אליו.

הוא יישר את הפלאפון על אוזנו והמשיך לצעוד שוכח את תיק התפילין על הכסא, השיחה הסתיימה, הוא עלה בזריזות למטוס ותפס את מקומו, הביט בשעון והבחין כיצד דלת המטוס נסגרת אחרי הנוסע האחרון שעלה.

"להדק חגורות", נשמעה הקריאה, הוא הבחין לפתע שתיק התפילין איננו מונח על ברכיו כמו תמיד, "איפה שכחתי אותו?" הרגה ונזכר כי הוא מונח לא רחוק, אך המטוס החל לנוע.

דויד פנה נסער לדיילת וביקש: "אנא, בקשי מהטייס להמתין עוד דקה, שכחתי את התפילין שלי בכניסה למנהרה המובילה למטוס, זה בקושי 30 מטר מכאן".

אך הדיילת השיבה בנימוס אמריקני: "סליחה אדוני, יש לוח זמנים מדוקדק, הדלת כבר סגורה". אך הוא לא ויתר והרים את קולו: "אני מבקש לשוחח עם הטייס, זה פשוט לא הוגן... יהודי לא יכול להישאר בלי מצוות תפילין".

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם לבקשתו: "תנו לו לרדת, תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין..." אך הטייס התעקש: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים ועם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברתנו יש כללים וחוקים... ואנו גם תלויים בלוחות הזמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי הטיסה..." הוויכוח נמשך דקות ארוכות, הוא מתחנן והם מסרבים "יכולתי כבר לצאת ולחזור כמה פעמים" זעק.

לבסוף הטייס נכנע ואמר: "דידי אני פותח לך את הדלת, רוצ' לתפילין שלך, אבל לא תוכל לחזור. אני נועל את הדלת וטס, להתראות". דויד ניסה לשכנע שהוא כבר חוזר ופרץ החוצה בריצה לעבר המנהרה, הוא לקח בזריזות את תיק התפילין שהיה מונח על הכסא ופנה בריצה חזרה לעבר המטוס... אך מאוחר מדי, מנועי הסילון הרעישו והמטוס החל לנוע בשעטה לקראת

מעופו. הבעת אכזבה ניכרה על פניו, העסקה בסכנה. אך טיסת 175 של "יונייטד-איירליינס" לעולם לא הגיעה ליעדה, מחבלי "אל קעידה" השתלטו באמצע הטיסה על צוות המטוס וניווטו אותו לעבר בנייני התאומים בניו-יורק. אסון ה-11 בספטמבר 2001 למניינם. על פי תוכניתם השטנית של מחבלי בן-לאדן, היו אמורים שני המטוסים להתנגש במגדלי התאומים בעת ובעונה אחת ויגרמו להדף אדיר של רעש, רוח וחום לווט ולדליקה עצומה בממדים דמיוניים, דבר שהיה אמור להפוך את האירוע לקטלני פי כמה וכמה.

המטוס הראשון של "אמריקן איירליינס" טיסה 11 התרסק על המגדל הצפוני ממגדלי התאומים בשעה 8:46 והמטוס השני של "יונייטד איירליינס" התרסק על המגדל הדרומי של מגדלי התאומים ב- 9:03

17 דקות נמשך הוויכוח בין דויד מילר לצוות המטוס, ב- 17 דקות אלו הספיקו להימלט מהבניין השני שעדיין ניצב על תילו 10,000 בני אדם עקב הבהלה העצומה שנוצרה מפגיעת המטוס הראשון בבניין וניצלו מהתופת האמתנית וקיבלו את חייהם במתנה בזכות מסירות נפשו לא לאבד מצוה יקרה זו של תפילין אע"פ שהוא הולך להפסיד כסף גדול בעיסקה מבטיחה....

הלכות גניבה גזילה [כו]

פינת ההלכה

א. אסור לגנוב או לגזול אפילו פחות משהו פרוטה בין מישראל בין מגוי, בין מגדול ובין מקטן (ש"ע חו"מ סי' שמח ס"א-ב, סי' שנט ס"א, ג).

גזל בריבית [ה]

ב. התורה אסרה להלוות וללוות בריבית (ש"ע יו"ד סי' קס ס"א) בין שההלוואה בכסף, באוכל או בדבר אחר (ע"פ חומש דברים כג כ, ש"ע סס, נקד כסף לגר"א פרץ פ"א ס"א). יש אומרים שיסוד האיסור מדין גזל (נקד כסף סי' ז עמ' סו-סט).

ג. המלווה לחברו כסף [בדרך המותרת ללא ריבית] אסור לו להתנות עימו שאם לא יפרע את חובו בזמן יצטרך לשלם קנס [בנוסף להחזר ההלוואה] שזה בכלל הערמת ריבית (ש"ע יו"ד סי' קעז ס"ה, גזעות עולם שערי רבית לגר"י שמואלון פ"כב ס"א).

ד. האיסור בריבית דרך קנס הוא בין שהוא חד פעמי [שאסור מדרבנן] ובין שהוא קנס מתרבה [שאסור מדאורייתא] כגון: שהתנו ביניהם שהלווה ישלם קנס כל שבוע של איחור בפירעון החוב (ש"ע ס"טז, בני יעקב לגר"י סכני ח"ד סי' קעז סס).

ה. ואפילו שהלווה חייב עצמו בכך, ואף שכתב בשטר שישלם לו את הקנס במתנה בכל שבוע של איחור גם כן אסור משום הערמת ריבית (הרמ"א סס, גזעות עולם שערי רבית פ"כב ס"ב).

ו. המלווה כסף לחברו כנגד משכון כתנאי שאם לא יפרע לו עד זמן מסוים יהיה המשכון שייך (קנוי) למלווה מותר, אולם אם המשכון שווה יותר מהחוב, הדבר אסור משום הערמת ריבית (ש"ע סי' קעז ס"ז, רבית לאור ההלכה (ח) לגר"מ פנירי פ"י ס"ד).

ז. אדם שהפקיד אצל חברו מעות בתור פקדון מותר להתנות שאם לא יחזיר לו בזמן שיצטרך ישלם לו קנס ואין בזה ריבית (גזעות עולם – שערי רבית פ"כב ס"ג).

ח. קנס האסור משום ריבית הוא רק בהלוואה אך בדרך של מכירה מותר (רבית לאור ההלכה (ח) ס"ה). הטעם: הואיל ודרך קנס אסור רק משום הערמת רבית, כאן שזה דרך מקח וממכר לא גזרו רבנן בזה (בני יעקב ס"ח סס).

ולכן המוכר סחורה לחברו ונתחייב לספקה עד תאריך מסוים מותר לו להתחייב לשלם קנס על איחור בהספקת הסחורה (ש"ע סי' קעז ס"ח). או הקונה סחורה ונתחייב לשלם עבודה עד תאריך מסוים מותר לו להתחייב שאם לא יפרע עד תאריך זה ישלם קנס על איחור בתשלום (גזעות עולם – שערי רבית פ"כב ס"א, בני יעקב סס).

ט. קנס המותר בדרך מכירה הוא דווקא קנס חד פעמי אבל קנס המתרבה אסור כגון: שמתחייב לשלם קנס על כל שבוע של איחור (עיין ש"ע ס"טז, בני יעקב סס, גזעות עולם – שערי רבית פ"כב ס"ב, רבית לאור ההלכה (ח) פ"ז ס"ו).

הטעם: בזה שה"קנס" מתחדש כל פרק זמן מסוים, הרי זה מראה שה"קנס" משום שממתין לו על הקרן היינו הכסף שהיה צריך המוכר לקבל על המכירה והוא כ"הלוואה" ביד הקונה וכל זמן שלא משלם "מתחדש"

ה"קנס" היינו כריבית. רבית לאור ההלכה קס ס"ק 3).

י. בחוזה קניית דירה מותר לכתוב וגם לממש הטלת קנס חד פעמי על הקונה בגין פיגור באחד התשלומים (מותר לקבוע קנס זה על כל תשלום שיעוכב) וכן מותר להטיל קנס על המוכר שאם לא ימסור את הדירה במועד, יחויב בתשלום קנס חד פעמי. אבל אסור לקבוע קנס המתרבה שאם לא ישלם הקונה במועד שנקבע או לא ימסור המוכר את הדירה בזמן, יתחייב לפצות את השני בקנס מסוים על כל יום ויום של עיכוב (רבית לאור ההלכה פ"ח ס"ל, גבעות עולם – שְעָרֵי רִבִּית פ"כ ס"י"ג, חוט שני לגר"ז קרליץ פ"טו ס"ה). [אמנם אפשר להסדיר קנס המתרבה ע"י היתר עיסקא שדיניו יפורטו בעתיד] (רבית לאור ההלכה ס"טו).

יא. יש לשים לב שבקשת פיצוי על נזק בהפרת חוזה על עיכוב בתשלומים מהקונה או במסירת הדירה ע"י המוכר, לא נוגעת בכלל לאיסור ריבית ומותרת, ורק קנס קשור לאיסור ריבית [ובאופנים האסורים שפורטו] (רבית לאור ההלכה ס"טו).

יב. בחוזה שכירות דירה מותר לכתוב ולגבות קנס חד פעמי שאם לא ישלם השוכר בזמן את דמי השכירות הוא ישלם קנס חד פעמי [על כל תשלום שמעוכב] אבל אם זה קנס המתרבה שעל כל יום של איחור בתשלום משלם קנס וכדו' זה אסור משום ריבית (גבעות עולם – שְעָרֵי רִבִּית ס"ל, שו"ת אבני יספה ח"א י"ז ס' קנט) [אך אפשר להסדיר ע"י "היתר עיסקא"] (רבית לאור ההלכה קס).

יג. המתחייב לתרום לשיבה סכום מסוים ואומר שאם לא יפרע את כל הסך בזמן ישלם קנס, והגיע הזמן ולא שילם מותר לו ליתן את הקנס ואין בזה ריבית.

הטעם: שהרי חובו לשיבה אינו בתורת הלוואה שהיתה כאן אלא עיקרו תרומה לשיבה ודומה למי שנותן מתנה לחברו וקונס את עצמו שאם לא ישלם בזמן יותר שמותר (גבעות עולם – שְעָרֵי רִבִּית פ"כ ס"ח).

יד. אם אב הכלה התחייב לתת סכום מסוים עבור נדוניה ולכלה, הוא רשאי להתנות שאם לא ישלם במועד כנדרש הוא ישלם קנס על האיחור ואפילו קנס המתרבה [קנס על כל חודש של איחור] (שו"ע ס' קנז ס"טו). ודווקא שתנאי זה היה קודם הנישואין אבל אחרי הנישואין אסור להתנות כן משום ריבית (הרמ"א ס' קנז ס"ו).

הטעם: שהרי כאשר נתחייב לחתנו מתנה או נדוניה לנישואין לפני הנישואין, ובאותו המעמד התחייב שאם יאחר מעבר למועד שנקבע ישלם על האיחור בתשלום קנס חודשי כפי שסיכמו, הרי הוא כאומר: "אני נותן לך מתנה ו"קנס" זה הינו חלק מהמתנה" ומותר. אבל בהגיע מועד תשלום ההתחייבות שהבטיח ורק אז התנה עימו שיוסיף קנס על האיחור אסור כיון שזה כבר כריבית על חוב (כפי יעקב ס' רעו ס"ו).

טו. חברות שנותנות שירותים כחברת חשמל, גז, טלפון, מים ועוד מחייבות את הצרכן שאינו משלם את התשלום בזמן בקנסות שגדלות כפי זמן האיחור בתשלום והרי זה קנס המתרבה האסור (ואפילו דרך מכר). אמנם רוב רובם של החברות חתומות על "היתר עיסקא", אך מקרה זה הוא אינו לכתחילה לכן יקפידו הצרכנים לשלם את התשלומים הנ"ל בזמן כדי שלא יתחייבו בקנסות, מ"מ אם הגיע למצב כזה שצריך לשלם קנסות מותר לו לשלם מחוסר ברירה שלא ינתקו לו את השירות החיוני כחשמל, מים וכדו' (חוט שני פ"ד, פסקת רבית פ"ז ס"ו, גבעות עולם – שְעָרֵי רִבִּית פ"כ ס"טו).

טז. במיסים שונים כמס רכוש, מס הכנסה, ארנונה, ביטוח לאומי, מע"מ וכדו' קובעות הרשויות כי אם לא ישלם חובו בזמן הקבוע בחוק יהיה החוב נושא רבית וקנסות ואין בדבר זה איסור ריבית (פסקת רבית פ"ד ס"ו).

הטעם: משום שבכל המיסים הנ"ל אין החוב נוצר עקב תמורה או כסף שקיבל מהרשות אלא הוא "חוק ממשלה" לחייבו במיסים ואינו יכול לומר שאינו מעונין בשירותים שמגישה לו הממשלה או העיריה, והחלטת הרשויות היא שהמשלם בזמן חייב סכום פלוני ואם מאחר בתשלום חייב יותר באופן שאין זה גדר חוב וריבית על חוב אלא גדר חוק ממשלה בעלמא (קס ס"ק סו).

יז. חברות המספקות שירותים כחברת חשמל, מים, טלפון, גז וכדו' שגבו סכום גבוה בטעות נוהגות להחזיר בתשלום הבא בתוספת ריבית והצמדה, אין הלקוח צריך להחזיר להם את התוספת שקיבל מחשש ריבית.

הטעם: היות והחברות הנ"ל חתומות על "היתר עיסקא" והן מתעסקות בכסף לעסקים, במקרה כזה יוצא ההיתר עסקא לכתחילה ולכן רשאי הלקוח לקבל תוספת זו (רבית לאור ההלכה פ"ה ס"יב).

יח. מס הכנסה, מע"מ, ביטוח לאומי ושאר גופים שגובים מיסים ממשלתיים שגבו יותר מדי מלקוח מחזירים בד"כ את העודף שגבו בתוספת ריבית והצמדה, מותר ללקוח לקבל מהם את התוספת (קס ס"לא).

הטעם: כבסעיף הקודם.

יום שכולו תורה ביום העצמאות [ג אייר] באשדוד בבית כנסת החיד"א רח' יצחק הנשיא 22 אזור ג
החל מ-9:00 בבוקר עד מאוחר בלילה בהשתתפות מרצים ידועי שם לפרטים טל: 052-7648638